

Analiza razvoja slovenske ustavnosti od pisateljske ustave iz leta 1988 do uveljavitve Ustave republike Slovenije leta 1991

Blaž Marinčič

POVZETEK

Prispevek se ukvarja z zgodovinskim dogajanjem med leti 1988 in 1991 z vidika nastajanja Ustave Republike Slovenije. Na podlagi razpoložljivih gradiv je poglobljeno predstavljena časovnica dogajanj v povezavi z nastajanjem ustave. Prispevek osvetli širši kontekst slovenske ustavnosti in poskuša podati odgovore na vprašanje glede družbenih okoliščin, ki so botrovale zahtevi po novi ustavi. S pomočjo zgodovinskopravne metode se je analiziralo ohranjene izjave takratnih akterjev pri nastajanju nove slovenske ustave ter se na podlagi njih predstavilo ozadje vsebine Ustave Republike Slovenije. Prispevek je sestavljen kot kronološki zapis s sprotno predstavitvijo bistvenih dejstev, izrecno so izpostavljeni datumi določenih dogodkov, ki tvorijo okvir dogajanja. Na tak način se lahko sledi dogajanju glede nastajanja slovenske ustave preko najpomembnejših dogodkov vse od leta 1988 in pisateljske ustave pa do sprejetja nove slovenske ustave 23.12.1991. Predstavljene so vse tri faze nastajanja besedila slovenske ustave med leti 1988 in 1991. V prispevku pa so izpostavljene tudi prednosti in pomanjkljivosti besedila ustave.

Ključne besede: ustava, ustavnost, demokracija, pisateljska ustava, podvinska ustava

Analysis of the development of the Slovenian constitution from the writers' constitution of 1988 to the enforcement of the Constitution of the republic of Slovenia in 1991

ABSTRACT

The paper deals with historical events between 1988 and 1991 from the point of view of the creation of the Constitution of the Republic of Slovenia. Based on the available materials, a timeline of events related to the creation of the constitution is presented in depth. The paper sheds light on the broader context of Slovenian constitutionalism and tries to provide answers to the question regarding the social circumstances that prompted the demand for a new constitution. With the help of the historical legal method, the preserved statements of the actors of the creation of the new Slovenian constitution were analyzed, and based on them, the background of the content of the Constitution of the Republic of Slovenia was presented. This paper is structured as a chronological record with a real-time presentation of the essential facts. The dates of certain important events that form the framework are explicitly highlighted. In this way, the development of the Slovenian constitution can be traced through the most important events from 1988 and the Writers' constitution to the adoption of the new Slovenian constitution on 23rd of December 1991. All three phases of the drafting of the text for the Slovenian constitution between 1988 and 1991 are presented and described. The paper also highlights the strengths and weaknesses of the text of the constitution.

Keywords: constitution, constitutionality, democracy, Writers' constitution, Podvin constitution

1. Začetki slovenske ustavnosti

Pričujoč prispevek bo skušal na analitičen način raziskati ustavno dogajanje v slovenskem prostoru med leti 1988 in 1991 ter se do njega kritično opredeliti. Ustavne težnje se seveda niso začele zgolj v letu 1988, ampak izhajajo iz časa mnogo poprej. Tako lah-

ko zametke podobnih zahtev vidimo že v zgodovinskih dejstvih. V določenem kontekstu lahko izvire slovenske ustavnosti vidimo že v Karantaniji ter izročilu Kocljeve kneževine, nadalje pa lahko enake težnje zasledimo tudi pri kulturnem izročilu Trubarja, Vodnika, Prešerna, Levstika, Cankarja, Kosovela in Kocbeka.¹ Vendar je za boljše razumevanje dogajanja med leti 1988 in 1991 vendarle bolj smiselno izpostaviti takrat aktualne zgodovinske okoliščine. Doprinos prispevka je v tem, da se na enem mestu omogoči natančnejši vpogled v skoncentrirano dogajanje na področju začetkov slovenske ustavnosti, predvsem z vidika nastajanja slovenske Ustave.

Jugoslavija je bila ujetnica komunističnega sistema, ki je svojo oblast črpal ravno iz primeža vsiljevanj ideologij, ki so bile (hote) naravnane v diametralno nasprotno smer kot pa ideje modernih demokratičnih držav. Komunizem kot režim je želel larpurlartiistično v vse pore družbenega udejstvovanja ukoreniniti določeno stopnjo zavedanja o edinem pravilnem vrednostnem sistemu. Pluralizem bi bil zato izjemno škodljiv, prav tako kakršenkoli dvom o »uradni« doktrini. Družba je bila v svoji predeterminirani vlogi tako ujetnik oblasti in se ni mogla organizirati drugače kot bi se sama želela, neodvisno od uradne politike. Onemogočena je bila vsakršna pluralizacija družbe. Tovrstno umetno vzdrževanje želenega stanja nujno pripelje do vrelišča. Naj se ob tem izpostavi še en popolnoma klasičen primer, ki zelo plastično pokaže za kaj gre, in sicer neobstoj delitve oblasti. Že zgodovinskopravno se bi lahko argumentiralo, da ideja enotnosti izvršne, sodne in skupščinske oblasti ne more biti dobra na dolgi rok, ne da bi se pri tem izrazilo mnogo pomanjkljivosti in celo hujših kršitev. Tovrstna ureditev nikakor ne sme biti dopustna. Delitev oblasti namreč velja za enega izmed večjih civilizacijskih dosežkov, ki pa je filozofsko gledano pogojena z razumniškim pristopom do države kot entitete, ki zaobsega narod na določenem ozemlju.

Delitev državne oblasti je najprej orodje za uresničitev načela demokratične države, kasneje pa za zavarovanje temeljnega načela demokratične države in sicer da ima oblast ljudstvo.² Na tem mestu je nujno poudariti, da je v modernih državah sodstvu zagotovljena visoka³ stopnja avtonomije. Iz tega vidika Jugoslavija

¹ Jambrek, 2014, str. 51.

² Ibid. str. 130.

³ Igličar, 2009, str. 329 - 330: »Sodstvo kot avtonomni družbeni sistem«.

nikakor ni spadala med moderne države. Našteti je moč še precej vidikov, ki to nakazujejo vendar bodi dovolj za sedaj. SFRJ⁴ ni delovala kot pravno urejena država.⁵ Že samo dejstvo prisotnosti komunizma je direktna indikacija kršenja človekovih pravic, saj so komunistični režimi več kot štirideset let hudo, množično in sistematično kršili⁶ človekove pravice. V sklopu dognanj klasičnega silogizma lahko povzamemo, da država, ki krši človekove pravice ni kakovostna z vidika lastne pravnosti, čeravno je pravna⁷ država⁸ v nazivu.

Zgodovinske okoliščine komunističnega režima je v obzir vzele tudi Ustavno sodišče Republike Slovenije, ko je kasneje⁹ »ocenjevalo konkretne primere te pravnosistemske patologije bivše jugoslovanske ureditve«. ¹⁰ Normativna neskladja so bila precejšnja in celotna federacija je trpela za neizvajanjem oziroma medsebojno konfliktnim izvajanjem predpisov. Kulminacija vseh okoliščin ter kršitev¹¹ in nevzdržnosti je dosegla točko na kateri je odsotnost upora neracionalna. Gre za predlog¹² Zveznemu zboru skupščine o začetku postopka za spremembe ustave SFRJ s 27¹³ točkami ustavnih sprememb. Predlagane ustavne spremembe so jasno nakazovale okrepljeno centralizacijo Jugoslavije kot bi ustrezala Miloševići Srbiji. Na predlagano vsebino se je prvi kritično odzval dr. France Bučar.¹⁴ Le ta je prišel do zaključka, da »predlagane spremembe niso pomenile samo tehničnih dopolnitev ustavnega sistema Jugoslavije, ampak temeljno preorientacijo razvoja države.¹⁵ Vsled tega so pisatelji nemudoma odreagirali in seznanili slovensko javnost z nastajajočo problematiko na javni razpravi v Cankarjevem domu. Tam je s Bučarjevo razpravo kritično polemiziral Ciril

⁴ Socialistična federativna republika Jugoslavija.

⁵ Preambula Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

⁶ Jambrek, 2014, str. 27.

⁷ Gre za stanje pravne kulture države.

⁸ Novak, 2010, str. 170: »Vsaka država, ki obstaja in je priznana, je vsaj deloma pravna, če ne drugega, je pravna v formalnem smislu (tudi diktature in tiranski režimi« ter »... (je) načelo pravne države v Nemčiji veliko boljše uveljavljeno kot denimo v Somaliji, vendar gre za splošno...oceno, ki jo utemeljimo le tako da pogledamo sestavne dele načela pravne države...« iz tega izhaja »...Nemčija je bolj pravna država kot Somalija, kajti tudi Nemčija ni stoodstotna pravna država...« (Tovrstno analogijo lahko preslikamo tudi na takratno Jugoslavijo, ki je bila zgolj formalno pravna država, op. a.)

⁹ Po letu 1990, op. a.

¹⁰ Jambrek, 2014, str. 27.

¹¹ Kršitve človekovih pravic so nesporne, op. a.

¹² Predlog je poslalo Predsedstvo Jugoslavije 29.1.1987.

¹³ Poročevalec Skupščine SR Slovenije in Skupščine SFR Jugoslavije za delegacije in delegate, 1987, str. 6 - 19.

¹⁴ Jambrek, 2014, str. 31; »...ki je najprej posredoval svoje odločne pomisleke prijatelju pesniku Niku Grafenauerju. Skupaj sta dobila podporo za svoje ideje v ožjem krogu Društva slovenskih pisateljev...«.

¹⁵ Ibid. str. 31.

Ribičič¹⁶, češ da je le ta »postregel s subjektivističnimi konstrukcijami, z močno pretiranimi ocenami in s skrajnimi predlogi«. ¹⁷ Kljub svarilom Društva pisateljev in pridruženju sociologov, ki so v sklopu Slovenskega sociološkega društva na seji dne 14.9.1987 sprejeli pobudo za ustanovitev Ustavne komisije društva, je »sredi oktobra 1988 Zvezni zbor sprejel¹⁸ končni predlog ustavnih dopolnil, ne da bi kdo glasoval proti«. Tovrstno nedopustno napako takratne politične elite je lahko skozi prizmo današnje družbe ocenjevati zgolj še huje, saj gre za neodgovorno ravnanje in za nasploh odtujeno ravnanje politike. Takratno nastalo situacijo izvrstno opiše članek »Velika in usodna ustavna prevara«, ki je bil objavljen v Sobotni prilogi Dela 29.10.1988¹⁹.

Na tem mestu je nujno, da dodamo nekaj pomislekov glede ravnanja takratne politične elite, saj je nemogoče, da bi se tovrstno materijo lahko zamaskiralo do te mere, da slovenski pogajalci v Beogradu ne bi prepoznali, da gre v bistvu za stvarino, ki je skrajno škodljiva za slovenski narod, katerega člani so tudi bili glavni pogajalci. Še več, zagovarjamo lahko tudi stališče, da bi bilo iracionalno domnevati, da je tudi slovenska skupščina, ki je kasneje končni predlog potrdila, ostala nevedna v svojem slonokoščenem stolpu glede na »trojanskega konja²⁰«, ki ga je spustila naprej. Ob tem ni nujno omenjati še dodatnih empirično dokazanih dognanj, da se nevzdržnost sistema slej ko prej pokaže, ko se le ta sesuje sam vase. To je historično pogojeno.²¹ Vendarle je potrebno imeti v uvidu tudi metodično sestavljanje²² sebi lastne države, ki so jo več kot očitno želeli v CK ZKS s tem, ko so tako lapidarno pristali na to, da se »degradira²³ državna suverenost slovenskega naroda«.

¹⁶ Taisti je dve leti kasneje na Zboru za ustavo »kot predstavnik Partije prebral diskusijski prispevek, ki je z nekaj distance in kritike sprejemal izhodišča Zbora.« kot izhaja iz: Jambrek, 2014, str. 79.

¹⁷ Ibid. str. 31: »...čustveno obarvanih predlogov, ki so težko temelj resnejše razprave o pravih in resničnih dilemah ustavnih sprememb.« ter da je »takšno razumevanje možno samo skozi očala slovenskega nacionalizma.«

¹⁸ Poročevalec Skupščine SR Slovenije in Skupščine SFR Jugoslavije za delegacije in delegate, 1988, str. 3 - 15 (Kot zanimivost velja omeniti, da se je v razdobju enega leta cena Poročevalca zvišala z 200 DIN na 400 DIN, op. a.).

¹⁹ Članek Petra Jambreka z vodilno mislijo, da bosta s sprejetjem teh ustavnih dopolnil državnost in suverenost slovenskega naroda marsikje ponižana na položaj upravne enote: Jambrek, 2014, str. 41.

²⁰ Metaforo uporabljamo namenoma, saj je skorajda nepojmljivo, da bi se kljub vsem opozorilom stroke lahko nekdo odločil ravno za neko ravnanje, na katerega je bil opozorjen in na katerega bi sploh moral paziti, saj ni bilo v skupnem t.i. demokratično (na kasnejših volitvah je zmaga DEMOS-a jasno pokazala pomladnost slovenskega življa, op. a.) usmerjenem interesu slovenskega ljudstva.

²¹ Lahko bi se reklo, da rek *Historia est Magistra vitae* pride v poštev predvsem izkustveno in da je bila ta, še tako boleča izkušnja, vendar potrebna, da je slovenski narod kasneje (končno) dobil suverenost v (zasluženo) lastni državi.

²² Iz zgodovinskih okoliščin bi se lahko sklepalo, da gre za zlohoto.

²³ Jambrek, 2014, str. 41.

Še en bistven problem, ki ga želi ta prispevek osvetliti je v tem, da pravo ni odražalo dejanskega stanja v družbi. Splošno znano je, da zaradi sprememb v družbi prihaja do sprememb v pravni sferi.²⁴ Vendar slovenski narod ni povečini želel tega, kar se je zgodilo takrat. Poglejmo bolj natančno in takoj lahko izpostavimo en kričeč primer, ki oriše jasno diskrepanco. Amandma XXXV, ki se je nanašal na skupno in enotno monetarno politiko je Narodni banki Jugoslavije pridal pooblastila in naloge, ki že *a propos* kažejo na zmanjšanje suverenosti.

Isti pomislek velja za Amandma XXXIV, ki ustanavlja poseben sklad federacije za kreditiranje in druge oblike spodbujanja hitrejšega razvoja gospodarsko manj razvitih republik in avtonomnih pokrajin. Vedelo se je, katere države v federaciji so manj razvite²⁵ in katere pokrajine bodo potrebovale večjo denarno pomoč iz skupne blagajne. S tem se lahko sklepa, da je situacija, ki je precedirala obdobju 1988 do 1991 predstavljena, ter da je podan okvir iz katerega izhaja nadaljnje dogajanje. Seveda pa je niz dogodkov, ki je vodil v razvoj slovenske ustavnosti precej daljši in ga ta prispevek ne more izčrpati.

Preden se nadaljuje z zgodovinskim orisom dogodkov pa bi bilo smiselno omeniti še zvezno ustavo iz leta 1974, ki je bila nadaljevanje »ideologizacije institucionalne strukture države«.²⁶ To je bila totalitarna ustava, ki ni razumela²⁷ koncepta ustavne materije. Kvalitetna ustava ima določeno »formo«, ima določen *je ne sais quoi*, ki pa je pravniku takoj opazen. Tako na primer v ustavi ni mesta programskim normam, prav tako tam ni mesta za norme, ki bi presupozitirale stanje, ki ga želijo v družbi oziroma da bi uvajale besedilo, ki je slogovno oziroma ideološko zaznamovano. Države z dolgo demokratično tradicijo se temu lahko uspešno izognejo, težave imajo predvsem države z relativno mlado demokracijo ozi-

²⁴ Igličar, 2009, str. 113.

²⁵ Podobno analogijo bi lahko uporabili pri preučevanju denarnih pomoči, ki jih je od Evropske unije pridobival Wales, kot manj razvita država. Ironično je bil prav Wales močno na strani podpore izhodu Velike Britanije iz EU.

²⁶ Jambrek, 2014, str. 54.

²⁷ Vnašanje določb, ki kot je na primer 168. člen Ustave iz leta 1974 ne moremo povezovati s kvaliteto ustavo. V tem členu se nahaja dikcija, ki je bolj značilna za zakonsko materijo, pa še to bi bilo nomotehnično težko opredeliti (v izvirniku prvega odstavka: Občanu je zajamčena pravica, da je obveščen o dogodkih v domovini in po svetu, ki so pomembni za njegovo življenje in delo in o vprašanjih, pomembnih za skupnost.) V tej formulaciji člena je precej napačnega in z nomotehničnega vidika je ta določba zelo slabe kvalitete. Že če se skoncentriramo zgolj na praktično uporabljivost te določbe, obstaja dvom ali je ta pravica sploh bila sodno iztožljiva. Če pa ni sodno iztožljiva, potem posledično na podlagi logičnega sklepanja ni pravica, ampak gre bolj za programsko normo, ki pa ji ni mesto v ustavi.

roma države, ki izhajajo iz totalitarnih sistemov. Na srečo je Ustava RS, ki je bila sprejeta 1991 oblikovana tako, da skoraj v popolnosti ustreza idealom²⁸ modernih demokracij. V tem se lahko postavi ob bok katerikoli zahodnoevropski demokraciji. Pridružiti pa se je potrebno omembi pomanjkljivosti sedanje ustave, da je »iz preambule in iz temeljnih določb ustave izostala sintagma o spoštovanju dostojanstva človekove osebnosti in o svetosti življenja.«²⁹

Glede na spoznanja o demokratičnosti kot pojavu je smiselno dati velik pomen pokazatelju demokratičnosti prav v kvaliteti splošnosti in abstraktnosti norm, nato pa opredelitev omejitev delovanja države. Dualnost, kjer eden izmed delov oriše človekove pravice, drugi pa postavi osnove za oblikovanje³⁰ državnih institucij, je zelo pomembna.

Pohvalno je, da je Ustava RS zasnovana³¹ na tem, da je dovoljeno vse, kar ni izrecno prepovedano.³² S tem se omogoča³³ prilagodljivost interpretacije³⁴ družbenim razmeram, seveda znotraj vrstic³⁵ in vedno z vidika teleološke razlage namena. Je sistematična in uravnotežena.

V času od 1988 do 1991 je bilo več kot jasno, da je skrajni čas za pisanje nove slovenske ustave, saj je bil znak s strani družbe nedvoumen. Težko je ugibati, ampak lahko si drznemo reči, da so razmere v družbi bile eskalirane do te mere, da bi bilo odlašanje z novo slovensko ustavo še za kakšno leto ali dva, napačna odločitev. Raziskovalni izsledki slovenskega sociološkega društva in pisateljskega društva so to potrdili. Nekaj, kar je bilo dotlej predmet akademskih razprav ali ustavne teorije je postalo predmet praktičnega, celo eksistenčnega zanimanja za vsakega posameznika in za civilno družbo nasploh.³⁶ Prevladujoči model družbene organizacije je v poznih osemdesetih letih izčrpal svoje razvojne mo-

²⁸ Tako formalnim (delitev sklopov) kot vsebinskim (na primer liberalnost) idealom oziroma konkretnije kriterijem.

²⁹ Jambrek, 2014, str. 403.

³⁰ V smislu »hrbtenice« delovanja države.

³¹ Ustavna načela omogočajo iskanje zlate sredine s pomočjo praktične konkordance, prevzete iz nemškega pravnega sistema.

³² Jambrek, 2014, str. 89.

³³ Lahko se reče tudi to, da je dobra ustava obenem taka, da omogoča lastno poustvarjanje z uravnoteževanjem (*balancing*), seveda ob določeni meri sodniškega samozadržanja (*self-restrain*), da se ne izrazi slab sodniški aktivizem.

³⁴ V mislih je predvsem potrebno imeti argument pravnih načel, ki je zelo učinkovit pri usmerjevanju vsebinskega zapolnjevanja.

³⁵ Kreativnost znotraj pravnih pravil oziroma neke vrste približek *interstitial legislator* modelu.

³⁶ Turk, 1993, str. 17: »Od takrat je gibanje za novo ustavo dozorelo in postalo trdna osnova za demokratičen ustavni red, ki temelji na človekovih pravicah.«

žnosti.³⁷ Obdobje³⁸ med leti 1988 in 1991 se lahko z vidika razvoja ustavnosti razdeli na tri faze. Prvo fazo je predstavljala Pisateljska ustava iz začetka leta 1988.³⁹ Iz pisateljske ustave je nastalo besedilo za ustavo⁴⁰ Zbora za ustavo, ki je bila napisana februarja in marca leta 1990.⁴¹ Podvinska ustava pa je predstavljala tretjo fazo pripravljanja gradiv za slovensko ustavo.⁴² Celoten proces se je končal 23.12.1991 s sprejetjem besedila Ustave Republike Slovenije.

Med pripravljala gradiva gre seveda šteti tudi avtorske prispevke med leti 1987 in 1991. Kot prvo naj se omeni Prispevke za slovenski nacionalni program, ki so bili objavljeni v 57. številki Nove revije⁴³ 16.2.1987. V njej je kritična misel zelo elokventno izražena, poleg tega pa je podana tudi rešitev. Omeniti velja še »Teze za slovensko ustavo«, »Gradiva« in »Pisateljsko ustavo«, gre za dela objavljena v Časopisu za kritiko znanosti aprila leta 1988.⁴⁴ Strokovna skupina Ustavne komisije je uporabila za svojo temeljno pripravljeno gradivo delovni osnutek Zbora za ustavo, to pa je ravno Demosova ustava iz marca 1990, ki pa je bila napisana na podlagi besedila Pisateljske ustave iz aprila 1988.⁴⁵ Aktivnosti pri Slovenskem sociološkem društvu pa so se začele že 25.9.1987 z ustanovnim sestankom delovne skupine za ustavni razvoj. 10.12.1987 pa je to isto društvo organiziralo javno strokovno razpravo o alternativnih programih ustavnega razvoja Slovenije.⁴⁶ Februarja 1988 pa je Redakcijska skupina Slovenskega sociološkega društva pripravila prvo delovno gradivo programske študije, ki je vsebovala tudi teze za ustavni razvoj in njihovo sociološko utemeljitev.⁴⁷ V začetku marca 1988 sta se združili društveni »ustavni komisiji« Slovenskega sociološkega društva in Društva pisateljev Sloveni-

³⁷ Jambrek, 2014, str. 71.

³⁸ V tem obdobju je izrazita centralističnost še bolj prišla na plan.

³⁹ Jambrek, 2014, str. 402: »...vse leto 1987 pa je teklo pripravljanje tega besedila.«

⁴⁰ Druga faza.

⁴¹ Jambrek, 2014, str. 402

⁴² Ibid.

⁴³ V njej se lahko zasledi duh slovenskega naroda k pridružitvi evropskim državam z dolgo tradicijo demokratičnosti. Konstituiranje državnosti pa je temelj za to.

⁴⁴ Jambrek, 2014, str. 57: »delovni osnutek nove slovenske ustave, Demosove ustave je bil objavljen marca leta 1990.«

⁴⁵ Ibid. str. 57.

⁴⁶ Ibid. str. 63: »...sredi januarja 1988 je bilo več desetim članom sociološkega društva, drugim družboslovnim strokovnjakom, pravnikom, pisateljem...poslan poziv, za pomoč pri izdelavi krajše programske študije o alternativnih smereh ustavnega razvoja Slovenije.«

⁴⁷ Ibid. str. 64: »V istem času (15.2.1988) je članski sestanek Društva slovenskih pisateljev sprejel naslednji sklep; »Upravni odbor naj s svojo ustavno komisijo pripravi svoj osnutek nove slovenske ustave in jugoslovanske ustave.«

je. Čez en mesec, natančneje 25.4.1988 sta obe društvi predstavili teze in ustavno gradivo, ki je bilo tudi objavljeno v Časopisu za kritiko znanosti.⁴⁸ Marksistični center Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije je izrazil kritike do Tez za ustavo Republike Slovenije, predvsem da je nejasen odnos do jugoslovanske federacije in da je ponujen model ustave zunaj prostora in časa ter da bi bilo naivno prepustiti temeljno družbeno ureditev samo nekim izidom na vsakokratnih volitvah.⁴⁹

Pomlad leta 1988 je bila pomembna tudi zaradi mobilizacije javnega mnenja v podporo človekovih pravic, saj je vsak dan na tisoče ljudi demonstriralo v prid četverici novinarjev, ki so bili obtoženi na političnem procesu, ki ga je uprizorila jugoslovanska armada in ga je vodilo vojaško sodišče zaradi nezakonitega ravnanja z vojaškimi tajnostmi.⁵⁰ Vsem je postalo očitno, da je prišlo do razcepa med legalnostjo, ki jo je domnevno zastopalo (manipuliralo) vojaško sodišče in legitimnostjo, ki jo je odločno terjala mobilizirana civilna družba.⁵¹ Pobuda za oblikovanje in ustanovitve Neodvisnega foruma za ustavno reformo Slovenije je bila dana 25.4.1988 na javni tribuni v Cankarjevem domu, kjer je bila takrat predstavljena Pisateljska ustava.⁵² Pod imenom Zbor za ustavo⁵³ je bila ideja uresničena 23.2.1989. Na Zboru⁵⁴ je bilo s strani Cirila Ribičiča kot predstavnika Partije rečeno, da se »ZKS izrecno odpoveduje monopolnemu položaju v družbi, vendar meni, da je Socialistična zveza najprimernejši prostor za oblikovanje izhodišč nove ustavne ureditve«. ⁵⁵ Stvari so se nadalje začele odvijati koncem leta 1989. Namreč, 16.10. tistega leta je Predsedstvo SRS imenovalo delovno skupino za oblikovanje izhodišč nove zvezne in republiške ustave.⁵⁶ Družbeni dogodki in zgodovinske⁵⁷ okoliščine pa so omogočale okolje v katerem je bilo jasno, da so spremembe

⁴⁸ Ibid. str. 65.

⁴⁹ Ibid. str. 74: »...premalo gradijo na pozitivnih tradicijah narodnoosvobodilne borbe in revolucije...« in da teze »...podcenjujejo, zanemarljajo ali zanikajo ravno najpomembnejše vrednote in temeljna načela jugoslovanske poti v socializem«.

⁵⁰ Turk, 1993, str. 16.

⁵¹ Jambrek, 2014, str. 64.

⁵² Ibid.

⁵³ Predstavljal je odprt prostor sodelovanja predstavnikov vseh zvez, organizacij in drugih združenj državljanov, ki se zavzemajo za demokratično ustavno ureditev. Povzeto po: Jambrek, 2014, str. 78.

⁵⁴ Zbor za ustavo je deloval kot koalicija pritiska na uradno ustavno komisijo in slovensko skupščino.

⁵⁵ Jambrek, 2014, str. 79.

⁵⁶ Ibid. str. 81.

⁵⁷ Gre za padec Berlinskega zidu 9.11.1989 in prve demokratične volitve v Sloveniji 8.4.1990, kjer je zmagala Demokratična opozicija Slovenije (DEMOS). Stranke združene v Zboru za ustavo so bile na teh volitvah zmagovalne, zato je jasno, da je bil proces sprejemanja nove ustave izjemno pomemben ter tudi zato prednosten.

pred vrati. Demos je sprejel deklaracijo o slovenski samoodločbi, ki izhaja iz majniške deklaracije in se zavzema za svobodne parlamentarne volitve, plebiscit, ki naj bi udeležil narodovo pravico do samoodločbe in referendum, ki naj bi določil naravo slovenske države in ustave.⁵⁸ 22.1.1990 je po odhodu slovenske delegacije s 14. kongresa razpadla Zveza komunistov Jugoslavije.

S svojim odhodom je slovenska delegacija protestirala proti preglasovanju republiških organizacij pri odločanju o temeljnih kadrovskih, statutarinih in programskih vprašanih in o tem, kakšna naj bo bodoča ureditev mednacionalnih odnosov v Jugoslaviji.⁵⁹ In tako je že 18.7.1990 Skupščina sprejela s posebnim sklepom⁶⁰ predlog besedila predloga za začetek postopka za sprejem nove Ustave. Temu je sledilo imenovanje strokovne komisije za pripravo delovnega besedila osnutka nove ustave, ki jo je 24.7.1990 imenovala Ustavna komisija slovenskega parlamenta. In točno ta komisija je v samo petih dneh, od ponedeljka 20.8.1990 do sobote, 25.8.1990 v hotelu na gradu Podvin napisala prvi osnutek nove ustave in ga 31.8.1990 z razlago predala predsedniku parlamenta.⁶¹ Po javni parlamentarni razpravi o tem osnutku je Skupščina Republike Slovenije 23.12.1991 sprejela novo ustavo.⁶²

2 Zaključna misel

Zaključimo lahko z mislijo dr. Jožeta Pučnika, ki je zelo koncižno dejal, da je »nova ustava pravzaprav samo okvir, ki približno kaže smer nadaljnje implementacije vseh teh prizadevanj izgrajevanja vseh kapilar, pravil igre, ki segajo v tisto vsakodnevno posameznikovega življenja kot državljana.«⁶³ Nova slovenska ustava je hkrati pravni akt in tudi živ spomin na željo Slovencev po implementaciji temeljnih vrednot Slovenstva v obliki lastne ustave. Prispevek je skozi temeljit popis in analizo dogajanj med leti 1988 in 1991 z vidika ustavnosti, pokazal, da Ustava Republike Slovenije predstavlja simbol slovenskih vrednot ter da je Ustavo vedno zno-

⁵⁸ Kocjančič et al., 1998, str. 74: »Deklaracija se zavzema za prehod slovenskega naroda iz komunizma v demokracijo, od prisilne skupnosti z drugimi jugoslovanskimi narodi k svobodni, prostovoljni konfederaciji evropskih narodov.«

⁵⁹ Ibid.: »Z razpadom ZKJ je izginil tisti politični mehanizem, ki je Jugoslavijo kot formalno federacijo vzdrževal kot enotno državo.«

⁶⁰ Jambrek, 2014, str. 84.

⁶¹ Ibid. str. 85.

⁶² Ibid.

⁶³ Pučnik, 1993, str. 14: »Tukaj je seveda nadaljnjo izgrajevanje slovenskega pravnega sistema, ki izhaja iz ustavno kodificiranega položaja človekovih pravic in državljanskih svoboščin, poglobljena naloga.«

va ob njeni uporabi smiselno interpretirati skladno s prizadevanji vseh akterjev, ki so pisali tako Ustavo kot njene osnutke. Obenem pa se je treba vedno spominjati družbenega dogajanja, ki je koncem osemdesetih let 20. stoletja prevevalo področje Slovenije in katero je vodilo do sprejema Ustave Republike Slovenije.

VIRI IN LITERATURA

Samostojne publikacije

- Igličar, A. (2009). *Pogledi sociologije prava*, Ljubljana: GV založba.
- Jambreč, P. (2014). *Ustava in svoboda, ustavna ureditev Slovenije – izvori, temelj in razvoj*, Nova Gorica in Brdo pri Kranju: Evropska pravna fakulteta in Fakulteta za državne in evropske študije, Zbirka Slovenija 1945 – 2015.
- Kocjančič, R., Ribičič, C., Grad, F., Kaučič, I. (1998). *Ustavno pravo Slovenije*, Ljubljana: Visoka upravna šola.
- Novak, M. (2010). *Pravna argumentacija v praksi*, Ljubljana: Planet GV.
- Poročevalec Skupščine SR Slovenije in Skupščine SFR Jugoslavije za delegacije in delegate. (1987). Letnik XIII, šte. 25, Ljubljana, 12.10.1987.
- Poročevalec Skupščine SR Slovenije in Skupščine SFR Jugoslavije za delegacije in delegate. (1988). Letnik XIV, šte. 32, Ljubljana, 28.10.1988.

Prispevki v zbornikih, enciklopedični sestavki in poglavja v knjigah

- Pučnik, J. (1993). Izvleček pozdravnega govora. V: *Slovenija in Evropska konvencija o človekovih pravicah: zbornik referatov domačih strokovnjakov in ekspertov Sveta Evrope na kolokviju 10., 11. in 12. junija 1992, ki sta ga organizirala Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin Republike Slovenije in Direktorat za človekove pravice Sveta Evrope* / Rovšek, J. (ur.). Ljubljana: Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin.
- Turk, D. (1993). *Ustava Republike Slovenije in Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin: Potencial mednarodnih standardov za domači razvoj prava o človekovih pravicah. V: Slovenija in Evropska konvencija o človekovih pravicah: zbornik referatov domačih strokovnjakov in ekspertov Sveta Evrope na kolokviju 10., 11. in 12. junija 1992, ki sta ga organizirala Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin Republike Slovenije in Direktorat za človekove pravice Sveta Evrope* / Rovšek, J. (ur.). Ljubljana: Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin.